

A MODERN NYOMTATVÁNYOK ÉS ÚJABB NEMZETIES ÉKÍTMÉNYEKRŐL.

IRTA: KOŘINEK JÓZSEF.

A NYOMTATVÁNY tagadhatlanul olyan tárgy, a melylyel életünkben a legtöbbször jövünk érintkezésbe. A lakásban, az utcán, nyilvános helyiségekben, az üzletben, utazás közben, — mindenhová elkísér bennünket a nyomtatvány. Ifjú korunktól kezdve elébünk állítják a szabályokat, hogy valamely nyomtatvány milyen legyen és milyen ne legyen, ezért annak összeállításában az áttekintést sajátítjuk el. A nyomtatványból merítjük tulajdonképen első fogalmainkat a területnek (papirosnak) kitöltése felől és a betűalkalmazás felől általában, a betű vágásának (jellegének) megválasztása és összefüggése, végül az ornamentikai díszítésről. Azon érdeklődés által, melyet a nyomtatványoknak szentelünk, izlésünk nemesedik és fejlődik. Ez teszi érthetővé, hogy gyakran valamely nyomtatvány, a mely bár gazdagon van kiállítva, általában nem tetszik, éppen mert a tulajdonképeni ízlést nem a gazdag díszítés teszi. Itt is azok a részletek mérvadók, a melyek minden képnél figyelembe kell hogy vétessenek. A nyomtatvány végtére nem-e egy neme a képeknek?

Valamely nyomtatványnak individualitása mindenekelőtt külső megjelenése által beszél hozzánk — az érzelem nyelvén — és csak másodsorban tartalma által. Milyen természetellenes hatása van szemünkre és kedélyünkre például a hideg, kimért angol stilusban tartott nyomtatványnak, habár a szöveg esetleg még magyar szavakat foglal is magában. Az első pillanatban azt a benyomást nyerjük, hogy a szöveg sem nekünk szól, mert az *összbenyomás*, a melylyel egy ilyen „kép“ nekünk bemutatkozik, reánk nézve idegen. És így a nyomtatványokra való folytonos nézésnek biztos befolyása van az összprodukció és általános teremtés nagy részére. A betűrajzoló, a fényező, a litográfus, a díszítő és sok mások, mindenekelőtt a nyomtatványokból merítik motívumaikat munkáikhoz, a mely nyomtatványok sok esetben a képzőművészeteknek is segéd-eszközül szolgálnak.

Most már azon kérdéshez jutunk, hogy nem-e egyenesen vétek, hogy nálunk valódi művészi szempont tekintetében olyan kevés figyelmet fordítanak a könyvnyomtatás szakmájára. És minthogy a nyomtatvány pedagógiai tekintetben is hatalmas faktor, nem-e elhibázott

dolog arra nem ügyelni, hogy ezen iparág kifejezett *nemzeti stílust* is nyerjen?

Hiszen a mi műiparunknak ez ideig még nincsen szigorúan szakszerű képző-intézete, és a magyar nyomdászok az ő továbbképzésükben kizárólag és egyedül magántanulmányaikra vannak utalva. És miután a hazai szakirodalomban és oktató értekezésekben is keveset tudunk felmutatni, kénytelenek segédeszközeiket máshonnan összekeresni, és mivel ehhez az utak igen eltérők, modern nyomtatványaink is nagyon különbözők. Szakembereink állítják, hogy mai nyomtatványaink a tömör, *jellemző* egységességet és kifejezett *nemzeti* jelleget nélkülözik.

Azok a nyomtatványok, a melyek manapság nálunk megjelennek és a melyeket mi eredeti munkáknak tartunk, a szomszéd államokban is ily módon állítatnak ki, és nyomdász szaktársaim bizonyára igazat fognak nekem adni, ha itt megjegyzem, hogy különösen a Németországban előállított nyomtatványok nekünk számos esetben egyedüli mintául szolgálnak.

E tekintetben az okok előttünk fekszenek. Szerencsésebb szomszédaink számos, körültekintéssel vezetett szak-tanintézeteik mellett nagyszabású szakirodalommal bírnak; vannak életrevaló öntödéik, áldozatkész mecénásaik és műpártolóik, a kik a német könyv és nyomtatvány iökéletesítése terén a nyomdászokkal vállvetve buzgólkodnak. A leglényegesebb azonban, — és erre mindenekelőtt fel kell hívnunk a figyelmet — hogy a könyvnyomtató-művészet ott *az állam részéről nyeri a leghathatósabb támogatást*, a mely például a lipcsei képzőművészeti akadémián rendszeres előadásokat és tanfolyamokat létesített tanult nyomdászok részére. Sőt a minap egynéhány szaklapban az a gondolat merült fel és lett komolyan tárgyalva, hogy Berlinben *nyomdász-akadémia* állíttassék fel!

Nálunk azonban?! A felelet mindig ugyanaz: *segíts önmagadon!*

És valóban, úgy tetszik, mintha több művésztekin-tély, a kik műiparunkhoz különösen közel állanak, minden felszólítás nélkül vállalkoztak e feladatra és a könyvtermelés nemzeti irányánál befolyásukat érvényesítették. Itt különösen azon remek dekoratív nemzeti motivumokra utalunk, a melyekkel a „Magyar Iparművészet“ című legelőkelőbb művészeti folyóiratunkban találkozunk, és azon számtalan színes díszítményekre, a melyeket némely könyvekben találunk.

Ámde az ilyen díszítmények, minthogy ezek leg-többször csak mint *egy egész* rajzoltatnak és reprodukáltatnak, legfőlebb egyszer, vagy csak igen ritkán, és

pedig csak azon célra, a melyre készültek, jöhetnek használatba; tiszta fényűzés, a mely akárhány nyomdászt, a ki ha nemzeti díszítményeinkért őszintén lelkesülni képes volna is, annak kultiválásától visszariad. Hogy tehát nemzeti ornamentikánk az őt megillető tért elfoglalhassa és a nemzetnek, a melyből keletkezett, hasznára lehessen, okvetlenül szükséges volt motivumait a könyvnyomdászat (a legjobb terjesztési eszköz) számára feldolgozni.

Ez irányban az első lépést röviddel ezelőtt Hollós Károly tanár, karöltve a Meyer & Schleicher bécsi betűöntő céggel, tette meg egynéhány nyomdász-szakférfiú kezdeményezésére, Bécsben. Összekerestek – nem minden nehézség nélkül – nemzeti keret-ornamentikánkból több variációt (egy- és többszín-nyomáshoz) és matriczázták. Az öntödében eszközölt első kísérletek ezen öntvényekkel (éppen szerencsés valék akkor jelen lehetni) meglepően szép eredményeket tüntettek fel és rögtön tisztában voltak azzal, hogy ezen népornamentikában kincsek rejlenek. Ámde kizárólag keret-ornamentumokat – ezen időben – hozni lehetetlen volt, ha a modern nyomtatvány-díszítések különféleségére gondolunk, és így az említett cég ugyanazon művész közreműködésével hozzálátott a már megkezdett irányban egy *lénia-díszítmény* metszéséhez, a melyet körülbelül egy év előtt befejezett és a melynek lenyomatait, izléses kötésben, számos mintalappal, a nyilvánosság elé bocsátotta.

Ezen gyűjteményre (Serie) vetett első pillantás bizonyoságot tesz a művész őszinte igyekezetéről. Az a kár csak, hogy *ezideig* olyan kevés nyomda látta el magát ezzel az igazán becses újdonsággal! Persze, ez az akció még csak kezdetén van, és nincs kizárva, hogy némely nyomdász a *saját* nemzeti ornamentikáját a *nyomdászatban* másként képzelte magának: „mintha ez vagy amaz a tipikus darab belőle hiányoznék“; „ennek vagy amannak a motivumnak még okvetlenül fel kellene vétetnie a sorozatba“ stb. stb.

Bizonyára! Ezt mondja maga a művész is. Csak-hogy nyomdászainknak ezen újítás iránt a valódi érdeklődést is kell tanusítaniok és a mi e pillanatban belőle talán még hiányzik, azután bizonyára szívesen fog pótoltatni.

Egy azonban már ma is örömet okozhat nekünk: azon kellemes helyzetbe jutottunk, hogy sok esetben *a mi* nyomtatványainkat *saját* ékítményeinkkel díszíthetjük, és nem vagyunk épen teljesen a különféle, hazánkba importált „Teutonia-Ornamente“, „Saxonia-Ornamente“, „National-Ornamente“ (a mely utóbbi különösen

különféle tölgymakk- és méregzöld színű tölgylevelei által tolja fel magát) nevű díszítményekre utalva, mint-hogy valahára *saját, művész kéz* által tervezett ékítményekkel, illetve díszítő anyaggal rendelkezünk.

Nyomdászaink előtt ezzel új, hálás mező tárul fel. Most már csak megrendelőinken és szerződő feleinken múlik, hogy nyomdászuktól a nyomtatványok díszítését legalább ott, a hol ezt a munka rendeltetése megengedi, nemzeti ékítmények alkalmazásával követeljük.

Végezetül még élénken sajnálnunk kell, hogy ezen ékítmények öntését nem eszközli valamely hazai öntődénk. Ama bécsi czég, a mely ezen újdonság matriczálásával járó, valóban nagy költségek elől nem riadt vissza, csak hogy magyar megrendelőinek végre-valahára örömet szerezhessen, osztatlan elismerésünket és köszönetünket érdemelte ki.



A KÖNYVNYOMDAI HENGEREK ELŐ- ÁLLÍTÁSA, ÖNTÉSE S AZOK KEZELÉSE.

IRTA: HORVÁTH ALAJOS.

SZÁMOS évi tapasztalataim alapján óhajtok egyet-mást elmondani a hengerekről és azok gyakorlati előállításáról. Tudvalevő, hogy nyomdai czélokra készített hengerek tengelye vas, de hogy a rávonandó elegyben (massa, rugékony anyag, növényi vagy állati rostkivonat) megtakarítást érjünk el, azért a tengely – a henger hosszának megfelelően – nagyobb átmérőjűnek van készítve.

Hogy a tapadást a simán öntött vashengereknél a vas és az elegy között megfelelőleg elérhessük, az elegynek a tengelyre való öntése előtt a vashenger felületét kötő-fonallal körülcsavarjuk, vagy pedig ólomfehér festékkal bevonjuk; mindezen intézkedések fölöslegesek akkor, ha a vashenger felülete barázdászerű mélyítésekkel, rovátkákkal bir.

Nagyobb elegy-hengerek, hogy túlságos nehezek ne legyenek s hogy ezáltal kezelésük könnyebb legyen, vájottan készítendőek, miáltal súlyukból tetemesen veszítenek. Ilyen nagyobb elegy-hengerek faburkolattal lesznek körülvéve; a faburkolat egymáshoz enyvezett